

Neke tendencije u daljnjem jačanju vojno-pomorske sile

UDK 355.322

Mora i oceani fizički razdvajaju mnoge zemlje i kontinente, ali ih je pomorstvo oduvijek zbližavalo. Naime, osnovna zadaća pomorstva, osim one ekonomske koja služi razmjeni materijalnih dobara, iskazivala se istovremeno i kroz upoznavanja različitih kultura i svih onih drugih nadgradnji življenja ljudi na širim prostorima obala mnogih svjetskih mora i oceana. Ipak, ta povijesna i humana misija pomorstva je nerijetko bila potiskivana u drugi plan a mora su postajala poprišta žestokih neprijateljstava između pomoraca na čijim brodovima je korisni teret sinonim za oružje i municiju. I kao što more pruža mogućnost napretka trgovini, transportu uopće a posebno racionalizaciji prevoza, tako isto more omogućava i postizanje izuzetnih efekata u brzom, brojnom i totalnom uništavanju ljudskih života i materijalnih sredstava. Ova tamna strana korištenja mora odnosi se jednako na pomorce i na brodove, ali i na one ljude i materijalna dobra na obalama i duboko u unutrašnjost kontinenata dokle dopiru dometi smrtonosnih oružja s mora i oceana. Danas se i ne može govoriti o tome da je neki i najskrovitiji kutak zemaljske kugle siguran od udara s mora jer se baš na moru nalaze raspoređena borbena sredstva najvećeg dometa. Uzmimo kao primjer samo raketno naoružanje podmornica i domete balističkih raketa na njima (raketa »Trident II« na američkoj podmornici tipa »Ohio« ima domet od oko 6.000 milja). I dok se oružane snage na kontinentima, odnosno na kopnenim ratištima i vojištima nalaze raspoređene unutar nekih omeđenih geografskih cjelina određenih državnim granicama vlastite zemlje ili grupe zemalja pripadnica nekog vojno-političkog bloka ili saveza, mora i oceani pružaju mogućnost raspoređivanja oružanih snaga još u miru po svim svjetskim regionima, daleko od matičnih

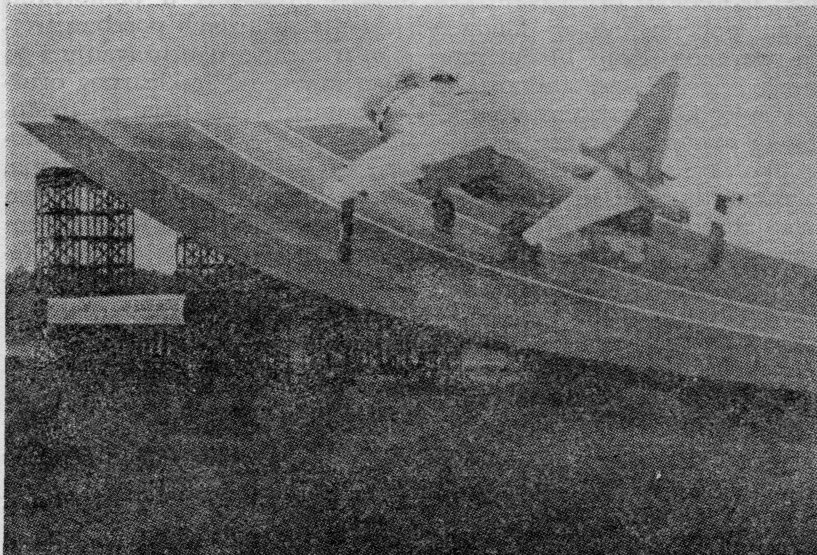
luka i zemalja pripadnosti tih tzv. »lutajućih flota«. Korištenjem prava plovidbe otvorenim morem izvan granica teritorijalnih voda, te ratne flote predstavljaju izuzetnu opasnost po mir u svijetu jer, pored ostalog, dometi njihovog naoružanja najčešće su dvostruko i mnogo više od toga, veći nego na primjer 12 milja koliko je obično udaljena granica teritorijalnih voda od obala najvećeg broja pomorskih zemalja svijeta. Međutim, i za one slučajeve gdje je ta granica veća ili daleko veća, situacija je istovjetna jer ratni brodovi su danas naoružani raketama »brod-zemlja« dometa više stotina kilometara. Svakako da je takva situacija najznačajnije utjecala i na mnoge zemlje koje nisu u vojno-političkim blokovima ili pak koje nikada nisu imale osvajačke ratne planove, da također jačaju svoju pomorsku silu i ulažu dodatne napore kako bi što efikasnije branili svoj dio mora i svoje obale od onih prijetećih i agresivno programiranih vojno-pomorskih snaga, prvenstveno blokovskih. Trend sve izraženijeg korištenja mora u vojne svrhe primjetan je već više godina, od 1979. godine, koju neki vojno-politički teoretičari označavaju kao godinu početka novog hladnog rata nazvanog »drugi hladni rat«, osnovni nosioci nestabilnosti u svim svjetskim kriznim područjima su pomorsko-zračne snage a posebno one koje predstavljaju integralni dio nacionalnih snaga supersila. Logična posljedica u kupnih i krajnje poremećenih odnosa između blokova a posebno između njihovih vodećih članica je, kako je mnogi nazivaju, sadašnja »suluda utrka u naoružavanju« u čijim okvirima posebno mjesto zauzima jačanje pomorske vojne sile. Čak bi se moglo reći da se o kojekakvim nuklearnim raketama koje se lansiraju s kopna, o militarizaciji svemira, o snažnim oklopnim snagama na kopnenim vojištima, o kemijskim borbenim sredstvima

i mnogim drugim vrstama suvremenog naoružanja ipak pregovara ili bar pokuša pregovarati. Međutim, o jačanju vojno-pomorske sile blokovi ne žele da razgovaraju, osim što ponekad samo upotrebe neki podatak koji im u datom momentu odgovara i to najčešće u svrhu određenog pritiska na javnost u vlastitim blokovima i iznuđivanje još više financijskih sredstava za pojedine misije svojih flota i nove razvojne programe. Na Zapadu tvrde da je i pismo Moskve upućeno generalnom sekretaru UN sa prijedlogom da se obustavi utrka u naoružavanju blokovskih pomorskih snaga samo pokušaj da se odvrati pažnja svjetske javnosti od sovjetskog a upozori na američki »Program 600« koji predviđa izgradnju ratnih brodova do 2000. godine, odnosno povećanje broja većih ratnih brodova SAD sa sadašnjih 457 na 600. No, bez obzira na prave motive i istinitost tvrdnji, odgovora, datih obrazloženja javnosti, činjenica je ipak da do sada nije bilo direktnih inicijativa o ograničavanju rasta pomorskih snaga kao na primjer o strateškom nuklearnom naoružanju, raketama srednjeg dometa, svemirskom oružju itd., iako bi baš pregovori o pomorskim snagama zasluživali poseban tretman u utrci u naoružavanju i to ništa manje od nuklearnog oružja. Suprotno od toga je, međutim, prisutno na sceni međublokovskih pregovaračkih relacija. Kad se pregovaralo o strateškom ili srednjedometnom nuklearnom oružju, svaki pokušaj da se u takve pregovore uzmu u razmatranje i nuklearna oružja koja se lansiraju s mora dovodio je do prekidanja i onih razgovora koji su ponekad izgledali kao pozitivan korak dalje ka konstruktivnom dijalogu između supersila. A treba imati u vidu da se 55% strategijskog nuklearnog arsenala SAD nalazi na 41 američkoj podmornici na nuklearni pogon, te da se u ratnoj mornarici SAD, odnosno samo u flotnoj avijaciji

(palubnoj) i u avijaciji mornaričke pješadije nalazi 2.700 borbenih aviona. Osim te zračno-podmorničke flote, Sjedinjene Države su u lipnju 1984. godine počele postavljati male nuklearne projekte tipa »Tomahawk«, poznatije kao »krstareće rakete« i to na površinske brodove i na podmornice. Pentagon (ministarstvo obrane SAD) planira da izgradi i rasporedi po svojim flotama, posebno u onoj na Pacifiku (VII Flota) 578 takvih raketa čiji je domet oko 1500 milja. No, i pored tog i ostalog, znatnog jačanja pomorskih snaga SAD, komandanti pojedinih flota nisu zadovoljni tempom moderniziranja američke mornarice. Zamjenik vrhovnog komandanta NATO za Atlantik je krajem 1984. godine izjavio da SAD i Zapad uopće, uspješno provode moderniziranje i jačanje pomorske sile ali da, kako je rekao »Sovjeti to čine još bolje«. Svakako da Amerikance i njihove saveznike u NATO paktu, najviše zabrinjavaju sovjetske podmornice a u posljednje vrijeme i jedan mornarički avion nazvan u NATO registru »Backfire«. Taj tip aviona, baziran na kopnenim aerodromima a namijenjen za gađanje pomorskih ciljeva, naoružan protubrodskim raketama tipa AS-4 i s doletom koji mu omogućava da »prekrije« Mediteran ili da prodre duboko u zračni prostor Atlantika, izmijenio je u mnogo čemu situaciju na oce-

anima i morima na kojima su ranije američke zrakoplovne snage s nosača aviona, gotovo suvereno vladale, pogotovo u zonama koje su nešto udaljenije od obala Sovjetskog Saveza. Sprega sovjetskih brojnih podmornica i mornaričke avijacije uz postojeći arsenal nuklearnih balističkih raketa velikog dometa i izgrađene izuzetno jake površinske snage naoružane raketama s nuklearnim i konvencionalnim punjenjem danas predstavljaju snagu koja je »na široka vrata« ušla u sferu pomorskog ratovanja, odnosno stekla sposobnost izvođenja pomorskih operacija na sve četiri strane svijeta i po svim morima i oceanima, kako je nedavno izjavio komandant sovjetske mornarice admiral Gorškov. Naglo narastanje sovjetske pomorske sile, gotovo da je iznenadilo NATO pakt. Izgleda kao da su NATO komandanti bili isuviše zaokupljeni sovjetskim kopnenim snagama, posebno onim tenkovskim i raketnim a da su, oslanjajući se na dvadesetak nosača aviona i jake krstaričke snage, uz nuklearne podmornice, računali na određenu stalnu prednost u odnosu na svog rivala. Međutim, prošlogodišnja pojava izuzetno jake pomorsko-zračne grupe sovjetske mornarice u regionu Baltičkog, Sjevernog i Norveškog mora te dublje u prostor Atlantika i to iznenada nakon netom otpočete NATO vježbe u tom regionu postavila je veliki

znak pitanja iza do tada iskazi vanog uvjerenja u dominantnoj snazi NATO na moru. Svakako da je to dobro došlo svim onim brojnim američkim mornaričkim visokim funkcionarima da ubrzo odluku administracije o davanju znatnijih financijskih sredstava Mornarici, ali i ne samo to. Naime, u mornaričkim krugovima SAD, oživjela je ponovno jedna veoma opasna ideja o pravu izvršenja tzv. »prvog nuklearnog udara«. Sve češće i sve više se na stranicama raznih vojnih publikacija u NATO zemljama ističe »neprikladnost« stava koji je sada važeći u odnosu na pravo odluke o upotrebi nuklearnog oružja. Po njemu, nuklearno oružje će biti upotrebljeno samo kao odgovor na nuklearni napad od strane protivnika (bar tako kažu u NATO). Mornarički komandanti, a naročito oni u pomorskim snagama SAD, kažu da ih takvo rješenje stavlja u krajnje nepovoljan položaj u vrijeme koje neposredno prethodi otvorenom ratnom sukobu, jer će političarima trebati izvjesno vrijeme, makar kako ono bilo kratko, da donesu odluku o nuklearnom odgovoru. Zahtjev mornaričkih komandanata je jasan a američki i engleski stav i zahtjev ujedno najglasniji o tom pitanju. Oni traže odluku vlade i najodgovornijih u NATO da se odrede ekskluzivne pomorske zone iz kojih bi po vlastitom nahođenju i dobivenoj punoj samoinicijativi flotni komandanti odlučili kada će upotrebiti svoje nuklearne rakete protivu protivnika, bez obzira da li ih je taj već upotrebio. Ako ovakav stav usporedimo s onim kojega zagovara vrhovni komandant NATO za Evropu, general Bernard Rogers, po kojemu će on biti »navjerojatnije primoran« da naredi nuklearni napad na snage Varšavskog ugovora kada one krenu kroz Evropu svojim jakim oklopnim snagama koje NATO zemlje neće biti u stanju da efikasno zaustave konvencionalnim oružjem, lako je doći do zaključka da ta dva stava izražavaju opredjeljenje vojne strukture tog zapadnog saveza da prvi izvrše i otpočnu nuklearni rat. Sovjeti, s druge strane, izjavljuju da neće nikada prvi upotrebiti to strahovito oružje,

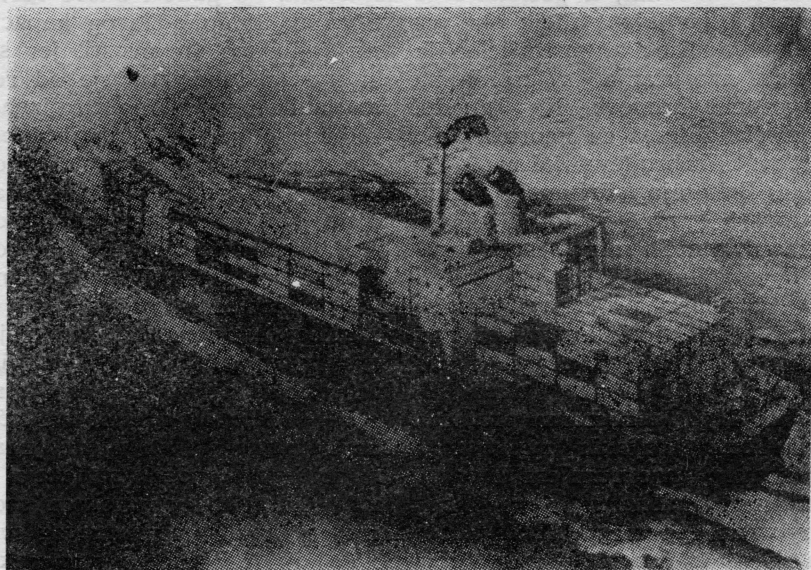

»Ski-jump« paluba za avione tipa »Harrier« na poligonu za ispitivanje prije ugrađnje na kontejnerski brod klase »Jervis Bay« za britansku RM

upravo isto kako to kažu i NATO političari. Od vojnih krugova u Varšavskom ugovoru se čuju neki drugačiji stavovi ili zahtjevi, ali nismo ni navikli da u tom bloku čujemo neke vojne izjave koje bi se razlikovale od onih političkih. U svakom slučaju, činjenica je da se na morima i oceanima danas nalazi toliko nuklearnog naoružanja i to namijenjenog za napad na pomorske i kopnene ciljeve i objekte da čak ne bi ni trebalo sve one druge interkontinentalne rakete s jednom ili više bojevih glava, niti onih srednjedometnih raketa o kojima se zadnjih godina toliko govori u Evropi, niti nuklearnih artiljerijskih granata i mina, pa da do nuklearne kataklizme dođe u prvim danima rata ili čak i prije njega i to samo od lansiranja sa i ispod mora. Radi toga se sve češće čuje da opasnost broj 1 dolazi s mora i da oceani stavljaju »van snage« sve ugovore i pregovore o primjeni nuklearnog naoružanja a kontrolu pridržavanja nekog takvog ugovora (ako i dođe do njega) čine krajnje nepouzdanim. Naime, kada bi se supersile i dogovorile o ograničavanju nuklearnog naoružanja ili pak o nekakvoj uzajamnoj kontroli, to bi se u izvjesnom smislu i moglo provesti u odnosu na one najveće i najsnažnije nuklearne rakete smještene u silosima i drugim podzemnim utvrđenim položajima jer budnom oku izviđačkih satelita još nije izmakao ni jedan novi lansirani položaj ni na Istoku niti na Zapadu. O raketama se zna već skoro sve, mada ne i o točnom broju bojevih glava koje pripadaju borbenim kompletima pojedinih raketnih baterija. Međutim, na moru, odnosno na brodu i podmornici situacija je potpuno drugačija. Čini se sasvim realnom procjena da trka u naoružavanju oceana kviri perspektive kontrole nad naoružanjem, kako je to nedavno rečeno u jednom komentaru agencije Reuter. Postavljanje nuklearnih krstarećih raketa na ratne brodove i podmornice je najočitiiji dokaz opravdane strepnje za budućnost bilo kojih mogućih suglasnosti vojno-političkih blokova o kontroli nuklearnog naoružanja a posebno sprečavanja dalje utrke u gomi-

lanju tog oružja. Krstareća raketa tipa »Tomahawk« je malih dimenzija, svega oko šest metara duga i oko 60 cm u promjeru. Lansirni uređaj se na brodu ne razlikuje od uređaja za lansiranje raketa sa neatomskim, odnosno konvencionalnim punjenjem bojve glave. Mogućnost smještaja krstareće rakete u potpalublu onemogućava njeno otkrivanje bilo kojim senzorom za promatranje a dok se sama raketa nalazi na svojoj putanji leta iznad same površine mora, čak i na svega dva metra, radarom je veoma teško i samo izuzetno moguće otkriti je na daljini koja bi bila dostatna za neko protudjelovanje. Da li je raketa lansirana s nekog broda nuklearna ili konvencionalna može se utvrditi jedino onda kada ona eksplodira jer je i jedna i druga (atomska i neatomska) potpuno istog oblika. Ovo se svakako odnosi na raketu SAD »Tomahawk« ali i na sovjetsku krstareću raketu SS—NX—21 koja se također lansira s podmornice. Za one druge vrste i tipove mornaričkih nuklearnih raketa koje spadaju u klasu interkontinentalnih - balističkih dometa preko 6000 milja, s više bojevih glava i više megatona nuklearne snage, kakve su na primjer one na američkim podmornicama tipa »Ohio« ili sovjetskim tipa »Sierre« (kako ih nazivaju u NATO), deplasma- na od 18 — 27 ili 30 tisuća tona,

također se užurbano traži rješenje za njihovo još bolje maskiranje i zaštitu od suvremenih sredstava za otkrivanje podmornica, bez obzira na njihove mogućnosti ronjenja i do 900 i više metara i ogromna prostranstva oceana po kojima one krstare. Nedavno je izvjesni Huan Rederer s Univerziteta Alasca izjavio da je jedna grupa znanstvenih istraživača prateći kretanje leda na Arktiku snimila posredstvom satelita nešto što analizom snimaka ukazuje na svojevrstne »rupe na ledu« kroz koje se mogu lansirati podmorničke rakete. Svoje tvrdnje Rederer temelji na pojavi izlomljenog leda tamo gdje ga inače ne može biti i na siluetama tri aviona koji su kružili iznad toga mjesta najmanje četiri sata, što se smatra eksperimentom za kojega se može pretpostaviti da podmornica ispod ledenog pokrivača, posebnim uređajem buši rupu prema površini kroz koju bi mogla zatim lansirati svoje rakete. Bez obzira na istinitost ovih tvrdnji, ali isto tako i ne mnogo čudnoj pojavi da podmornica bude opremljena i nekim uređajem koji bi joj omogućio bušenje tih rupa ili pak o specijalnoj podmornici namijenjenoj samo za taj zadatak a ne i za lansiranje rakete (što može da učini druga podmornica), činjenica je da se podmornice nekih tipova često nalaze pod arktičkim ledom, gdje su

Idejno rješenje montirane poletno-sletne palube na kontejnerskom brodu klase SL-7 kupljenog za američke snage za brzu intervenciju

najsigurnije od satelitskog i drugog otkrivanja. Osim toga, za navedeni nalaz Redererove istraživačke grupe Pentagon je odmah pokazao poseban interes, te prema vijestima agencije UPI od 17. prosinca 1984. godine preuzeo satelitske snimke od toga, kako je rečeno »civilnog satelita« i uskratio bilo kakav komentar, uključujući i onaj o sovjetskoj tehnologiji koja za nešto takovo nedostaje Sjedinjenim Državama, kako je inače tu pojavu prokomentirao američki časopis »Aviation week and space technology« i objavio kopije snimaka. No, osim tih pomalo i fantastičnih vijesti, ima bezbroj primjera koliko su oceani i mora militarizirani i to na način koji vjerojatno više ugrožava svjetski mir od svih onih novih doktrina upotrebe vojne sile na kopnenim ratištima, pa možda čak i u svemiru jer se taj prostor ipak nalazi na početku militarizacije u nekom većem opsegu, bez obzira na tisuće vojnih satelita u njemu. Na morskim prostranstvima se, međutim, već nalaze razvijene ratne flote u punoj spremnosti za nanošenje razarajućih udara a mnogi eksperti tvrde da kada se govori o destabilizirajućim svojstvima suvremene vojne tehnologije, tada treba pomišljati prije svega na onu koja je primjenjena na brodovima ratnih mornarica, povezivajući je s onim zahtjevima za preliminarne udare. Međutim, u posljednje se vrijeme javljaju i ideje a i poneka realizacija, premiještanja dijela naoružanja s ratnih na trgovačke brodove. Na Zapadu, naročiti interes za naoružavanje trgovačkih brodova pokazuje Velika Britanija. Britansko ministarstvo obrane je još 1983. godine pristupilo razmatranju mnogih prijedloga i idejnih projekata na planu povećanja obrambene sposobnosti konvoja u ratnim situacijama. Tako se u okviru STUFT (Ships Taken Up From Trade) programa predviđa niz konstrukcijskih rješenja za opremanje naoružanjem brodova koji se izuzimaju iz redovnog trgovačkog prometa i uključuju u vojne transporte. Treba napomenuti da takvi projekti predviđaju najsuvremeniju tehnolo-

giju i veoma moderno oružje, koje iako se kaže da treba da služi samoobrani broda, istovremeno je i ofenzivno, mada se to ne govori. Jer, avion tipa »Sea Harrier« sposoban za vertikalno polijetanje ili za jednu vrstu kaptapultiranja sa tzv. »ski-jump« nije samo obrambeno borbeno sredstvo. Nekoliko trgovačkih brodova u nekom prostoru u kojemu se obično nalazi u plovidbi dvadesetak ili više brodova, naoružanih samo sa po jednim takvim avionom, može da bude potpuno isto što i jedan ili čak dva nosača helikoptera ili pak jedan od manjih nosača aviona kakvi su na primjer britanski »Illustrious« ili »Invincible« koji nose deset helikoptera i pet aviona tipa »Harrier« te njima slični po kapacitetu italijanski ili sovjetski nosači helikoptera. U taj program naoružavanja trgovačkih brodova za sada se najprije razmatraju mogućnosti kontejnerskih brodova. Još prije dvije godine su za tu svrhu odabrani »Jervis Bay«, klase kontejnerski brodovi (16.800 grt) dužine preko svega 757 stopa na kojima ima pogodnog prostora u dužini od 450 stopa za postavljanje poletno-sletne »ski-jump« palube, raketnog sistema »Sea Wolf« i radarski upravljanih topova 20 i 40 mm. Takvi brodovi će sigurno značajno utjecati na sigurnost konvoja u kojemu se budu nalazili a naročito na vlastitu sigurnost broda i tereta kojega prevozi u kontejnerima ne gubeći skoro ništa ili veoma malo od svog kapaciteta odnosno nosivosti, jer se ski-jump paluba izrađuje od veoma lakih metala i montira iznad predviđene gornje linije kontejnera na dijelu palube od komandnog mosta do pramca. Međutim, takvi brodovi znatno mogu da doprinesu postizanju određenog iznenađenja u nekim eventualnim lokalnim ratovima a naročito protivu zemalja koje nemaju one mogućnosti svojih mornarica i avijacije kakve imaju blokovske a posebno vodeće članice blokova. A to ujedno znači još jedna nova prijetnja s mora, naročito pomorskom saobraćaju zemalja tzv. »trećeg svijeta« koji je i inače postao neka vrsta stalnog poligona na kojemu velike sile testiraju svoja oružja

(direktno ili preko svojih posrednika), imajući u vidu da je od završetka drugoga svjetskog rata do danas u najvećem broju lokalnih i regionalnih ratova te u vojnim intervencijama sudjelovanje pomorskih snaga bilo veoma značajno a u određenom broju tih ratnih sukoba, posebno u vojnim intervencijama su baš mornarice bile nosioci agresije u onom njenom oružanom dijelu. Kod toga je uvijek bio prisutan i izvjestan faktor osiguranja od eventualnog i mogućeg uplitanja i neke druge sile iz suprotnog bloka, pa su na tom poslu redovito bile angažirane i jake pomorsko-zračne grupacije koje su se uvijek nalazile u ratnom ili intervencijom zahvaćenom regionu »za svaki slučaj«. U takvim situacijama, poseban problem je predstavljala opskrba intervencionističkih trupa ili pro-blokovskih snaga u zaraćenom području. Taj problem se sigurno može lakše rješavati upotrebom naoružanih trgovačkih brodova i to kako za transport naoružanja i vojne opreme, tako isto i za direktnu podršku odnosno zaraćene strane i to sa značajnim efektom unošenja u takav oružani sukob najmodernije vojne tehnologije u protupodmorničkoj, protuavionskoj, protupovršinskoj i protuminskoj obrani i borbi one strane koju podržava pomorska sila kojoj pripadaju takvi naoružani trgovački brodovi, kakvi su oni iz programa STUFT ili nekog drugog naslova, pod kojim se podrazumijeva angažiranje trgovačkih brodova ne samo za ratna prevoženja već i za borbene akcije napadnog karaktera. Ovakve tendencije u razvoju i jačanju vojno-pomorske sile blokova i širenja njihovog prisustva na sve veće prostore, kao integralni dio ekspanzije, i onako već predimenzioniranih mornaričkih resursa velikih sila, predstavlja latentnu opasnost današnjem krhkom miru u kojemu mora i oceani sve više postaju izvori kriza i prijetnji da baš na njima dođe do otpočinjanja novih katastrofa najširih razmjera.